

Лекція № 4.

Антична держава Риму

1. Реформи Сервія Тулія
2. Апарат республіки
3. Юрисдикція і імперіум
4. Механізм республіки
5. Інститут громадянства

1. Необхідність реформи царя Сервія Тулія

reformato (лат.) – 1) повернення до попереднього стану; 2) перетворення з метою покращання

царська (монархічна) влада у VI ст до н.е.
– малоефективний орган влади

??? відсутність необхідності організації громадських робіт (як в країнах Давнього Сходу) посилює вплив потестарних (племінних) органів влади

Одноосібний орган – **Цар** (*лат. Rex*) – зовнішнє вираження публічності влади – обирався

Колегіальний орган – **Сенат** (*лат. Senatus, рада старійших*) – традиція протодержави, дорадчі функції, ініціював закони – самопризначався довічно

Потестарний (представницький) орган – **Народні збори** (*лат. Comitio, збиратися, сходитися*) – традиція протодержави, легалізували закони

Або збереження держави як суспільної єдності, або її розпад

Легальність і легітимність влади

Легальний цар – нелегітимний (конфлікт у системі публічної влади)

ідея відмови від одноосібної влади

1. потреба зміни системи публічних органів влади – джерело легальності (законності) у суспільстві
2. потреба зміни системи територіального устрою – джерело легітимності публічної влади

Центурія (лат. *centuria*, *centum*, сотня, сто)

1. Військова одиниця

Десятка – лат. *contubernia* (палатка) - від 6 до 10 -
центурія

Дві центурії – маніпула

Дві маніпули – когорта

Десять когорт – легіон

2. Політична одиниця

Електоральні групи римлян – центуріатні коміції

Римський громадянин з досягненням 18 років
записувався до одної з центурій свого розряду

Розряд (земля, дохід) – центурія

Перший	80	Важкоозброєні воїни
Другий	20	Важкоозброєні воїни
Третій	20	Важкоозброєні воїни
Четвертий	20	Легкоозброєні (піхота)
П'ятий	30	Легкоозброєні (піхота)
Шостий (пролі)	1	Неозброєні
Вершники	18	Кінниця
Ремісники	2	Неозброєні
Музиканти	2	Неозброєні
Всього:	193	військова і електорал.

Територіальна організація (адміністрації)

Було: 300 родів, 30 курій, 3 триби (латини, сабіни, етруски) – племінно-територіальна організація

Стало: 300 родів, 30 курій, 21 триба (4 міські, 17 сільських) – адміністративно-територіальна організація

Результат реформи

Виборність, строковість публічних органів влади – республіка (лат. res publica – громадська справа)

Народоуправління (сакральна ідея) – новий формат

“Монархізм” влади перенесено на закон

2. Апарат республіки

три рівня структури публічних
(державних) органів влади:

- *Представницькі органи влади*
- *Аристократичні органи влади*
- *Виконавчі органи влади*

Представницькі органи влади – народні збори (коміції)

куріатні коміції – затверджували (пролонгація) рішення центуріатних і трибутних коміцій про обрання осіб на виборні посади

трибутні коміції (плебейські (плебісцит), патриціансько-плебейські) – обирали понтифіка, квесторів, едилів, народних трибунів, рішення за скаргами громадян

центуріатні коміції – обирали преторів, консулів, цензорів, затверджували закони прийняті сенатом

Місце проведення зборів – форум

Аристократичні органи влади – сенат (дорадчий, закон, бюджет)

Виконавчі органи влади – магістрат

(лат. *Magistratus* — «начальство»)

- Екстраординарний магістрат (диктатор)
- Ординарний магістрат (консул, претор, квестор, едил, цензор, трибун)

Принципи ординарних магістратів:

Виборність (1 рік, кандіда, едикт)

Колегіальність (інтерцесія)

Безоплатність (оптимати (нобілі) і популяри (плебеї))

Відповідальність (окрім цензора і трибуна)

Магістрати та їх функції

Консул (лат. *consul, consod*, сусід) – очолював систему магістратури

Претор (лат. *praetor, prae-ire*, йти першим) – нормотворець

Цензор (лат. *sensor, censere*, оцінювати) – списки громадян

Едил (лат. *aedilis, aedes*, храм) – нагляд за суспільним порядком

Квестор (лат. *quaestor, quaerere*, розпитувати, з'ясовувати) – фінанси

Диктатор (лат. *dictator, dicto*, диктую) – повноваження консулу від сентау у надзвичайних випадках

Трибун (лат. *tribūnus, tribus*, округ) – захист плебеїв від магістратів

3. Юрисдикція і імперіум у системі державних органів влади

Юрисдикція (лат. *jurisdictio*, *juris*, *dico*, право, проголошую) повноваження і компетенція якими посадова особа володіла і користувалася

Імперіум (лат. *imperium*, військова влада) – повноваження і компетенція якими посадова особа розпоряджалася

Посадові особи з імперіумом

диктатор, консул, претор

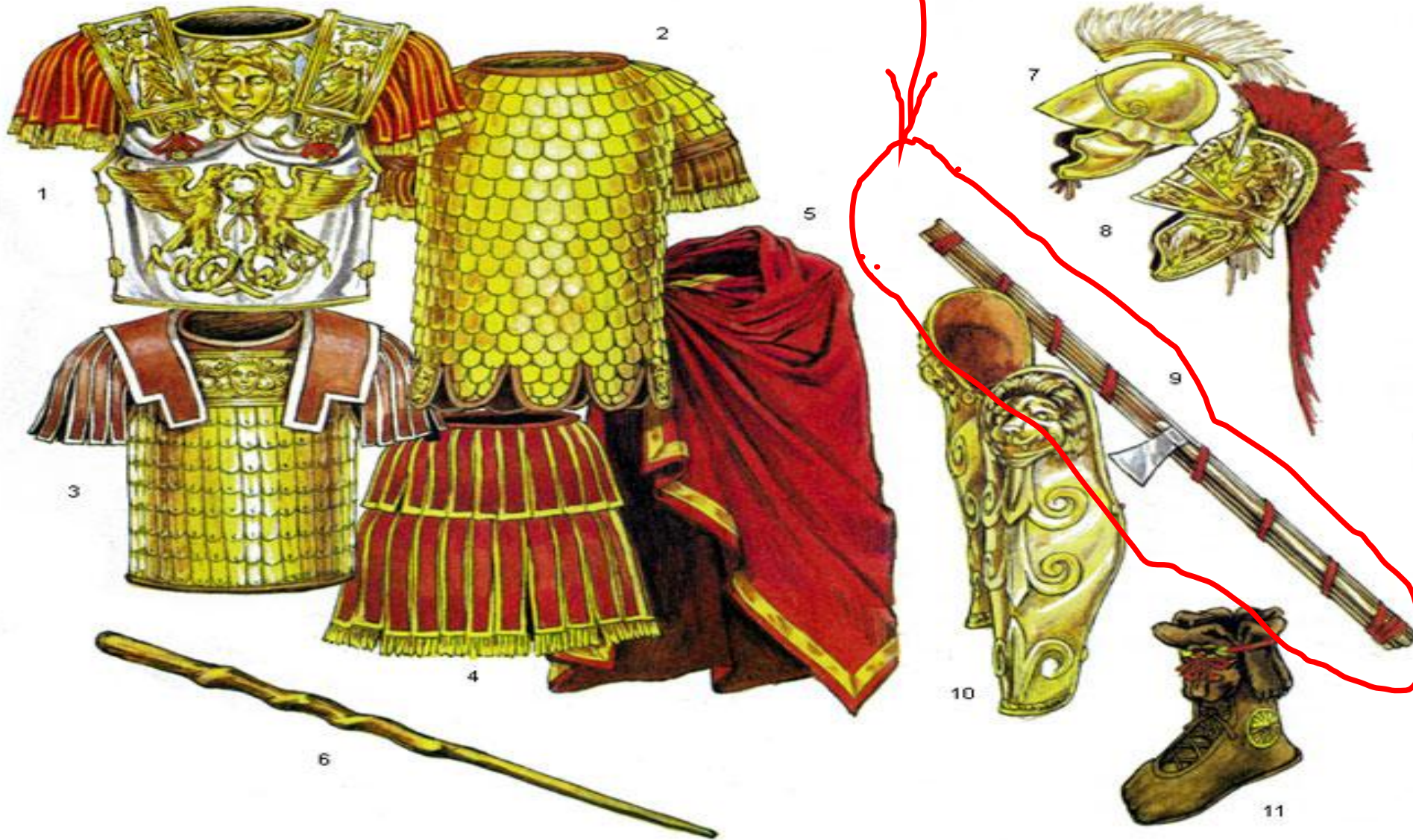
Диктатор – найвищий імперіум (summius imperium) – вирок про страту без апеляції

Консул – великий імперіум – вирок про страту, оскаржений в межах міста Рим

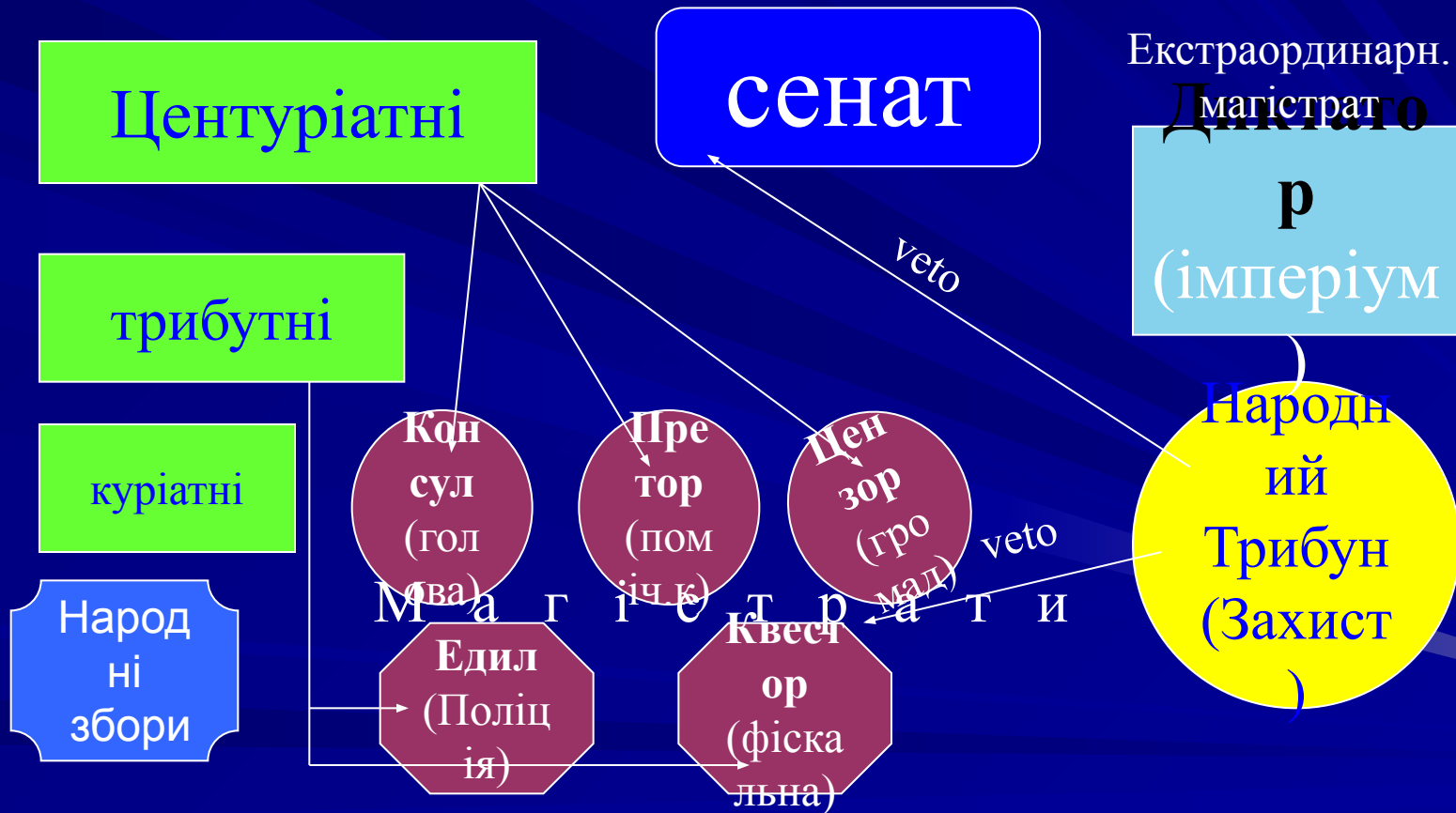
Претор – обмежений імперіум – не мав права виносити смертні вирoki

Імперіум

4. Механізм республіки

5. Інститут громадянства (квірити)

Оформився у IV ст. до н.е.

Факт громадянства розпочинався з запису юнака 17–річного віку у цензовий список відповідної триби

Жінки знаходилися під опікою чоловіка, або батька, або сина

Статус римського громадянина передбачав:

- політичні права: вибори, посади магістратів
- особисті і приватні права: трискладове ім'я (прізвище, ім'я, по-батькові), договори, захистом у суді, заповідати своє майно, бути патроном для клієнта, претендувати на приватну власність на землю, допомогу від держави, бути присутнім на видовищах, не міг каратися тілесними ушкодженнями
- обов'язки: служба в армії, сплата податків, додержуватися релігійних та моральних правил

Підстави здобуття громадянства:

- народження від шлюбу римлянина і римлянки
- визнання батьком свого сина
- повернення громадянства
- дарування державою за особливі заслуги (герої)

Підстави втрати громадянства:

- Незаконне набуття
- Полон
- продаж у рабство
- боргова кабала
- вирок суду

Проскрипції – списки про позбавлення громадянства

